

Г.М.Петрук

**Дискусія як один із комунікативних методів
навчання говоріння**

*У статті описується дискусія як форма організації уроку
англійської мови в середній або вищій школі, доцільність використання*

цього комунікативного методу для розвитку навичок говоріння у школярів і студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: методика навчання англійської мови, дискусія, комунікативний метод, вправа, навчання говоріння, групова робота на уроці.

Зростання зарубіжних контактів нашої держави, активізація процесів інтеграції України до європейської та світової спільноти суттєво підвищують значущість англійської мови як міжнародної мови спілкування в системі освіти покоління, що підростає. Саме тому в умовах сьогодення, як наголошено в державних документах, зокрема в Законі України "Про освіту", Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті, надзвичайно зростає значення ефективного навчання англійської мови, пошуків інноваційних, більш досконалих технологій її викладання.

Отже, стає очевидною актуальність оновлення методів навчання говоріння як найуживанішого виду мовленнєвої діяльності під час безпосереднього спілкування англійською мовою й опанування нею. У методиці навчання іноземних мов ученими розглядались різні аспекти навчання говоріння в середній школі: принципи навчання усного мовлення (В.А.Артемов, Б.В.Беляєв, Е.П.Шубін); система навчання усного мовлення (Ю.І.Пассов); послідовність розвитку умінь говоріння (М.М.Гохлернер, І.А.Рапопорт, С.Ф.Шатілов).

Однак питання застосування дискусії як самостійного комунікативного методу розвитку й вдосконалення вмінь англомовного спілкування та розробка системи вправ, які б усували типові труднощі говоріння й готували учнів до проведення уроку-дискусії, до сьогодні не одержало належної уваги. Таким чином, метою статті є розгляд сучасних змін, що відбулися у змісті й способі використання методу дискусії на уроках англійської мови у школі. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: *проаналізувати* мету використання дискусії на уроках англійської мови у школі; *схарактеризувати* способи організації дискусії на шкільних уроках англійської мови; *виявити* проблеми, що виникають під час використання цього методу на уроках англійської мови в школі, та способи їх подолання; *описати* систему вправ, які можна використовувати для усунення типових труднощів говоріння в учнів.

Організація уроку у формі дискусії передбачає те, що учні й вчитель переважно говорять. Основною метою такого уроку є розвиток довільності мовлення й упевненості у володінні англійською

[1, с. 105]. Таким чином, довільність й упевненість – важливі цілі, які досягаються за допомогою дискусії. Відомо, що немає сенсу знати багато про мову, але не вміти користуватися нею. На жаль, подібний досвід досить розповсюджений серед тих, хто вивчає англійську. Наприклад, людина вміє легко дієвідмінювати дієслова, але не може відповісти на просте питання. Тому в більшості людей, котрі вивчають англійську, “пасивний” запас знань набагато більший, ніж їхнє “активне” мовлення.

Без досвіду використання мови учні можуть нервувати, намагаючись щось сказати. Частково це може відбуватися й через те, що вони бояться виглядати дурними в очах однокласників та вчителя. Учні можуть побоюватися неправильно зрозуміти співрозмовника або намагаються уникнути коментарів та виправлень вчителя. Крім того, учням, які рідко практикуються в усному мовленні, може знадобитися багато часу для добору слів й складання речень, що веде до довгих пауз, що спантеличують самого промовця й усіх оточуючих.

Для вчителя одним з найкращих способів допомогти учням активізувати їхні знання є створення таких умов, які б дозволили учням не хвилюватися через сам процес говоріння, не відчувати тиску з боку вчителя й однокласників і не боятись застосувати вивчені слова й граматичні конструкції у спілкуванні. До того ж це повинні бути такі види мовленнєвої діяльності, які не потребують вивчення нового матеріалу, але активізують накопичений раніше. У той же час потрібно заохочувати учнів до вживання мовних конструкцій, використання яких вони раніше намагались уникати.

Найкращі справи, спрямовані на розвиток саме довільності говоріння:

- коротка розмова на початку уроку про події минулого, теперішнього чи наступного дня чи обговорення планів на вихідні, свята тощо [1, с. 110];

- складання й обговорення списку, наприклад, найкращих п'яти фільмів минулого сторіччя або п'яти найцікавіших шкільних предметів тощо [1, с. 112];

- підготовка презентації на запропоновану тему, наприклад, ‘Planning a Holiday for the Whole Group’. Для цього вчитель ділить клас на підгрупи, роздає кожній групі рекламні проспекти якихось місць відпочинку й пропонує учням підготувати відпочинок тривалістю в тиждень у цих місцях згідно з фіксованою сумою грошей для кожної людини. Потім учням потрібно презентувати програму відпочинку решті класу й переконати їх відпочити саме в обраному цією підгрупою місці [1, с. 112];

- обговорення в міні-групах цікавого питання, що написано на дошці, й порівняння поглядів різних груп, наприклад, 'What's the most useful invention? What's the best improvement that could be made in our town?' [2, с. 45];

- парне обговорення (опис і порівняння) малюнків, вирізаних зі свіжих газет чи журналів (при чому учні не показують свої малюнки один одному, намагаючись вгадати, що там зображене) [2, с. 54];

- парне обговорення 2 малюнків для пошуку відмінностей (учні так само, як і в попередньому завданні, не показують малюнки один одному) [2, с. 76];

- гра у відомих осіб, під час якої всі учні отримують імена відомих людей, які вони зберігають в таємниці. Усі в класі можуть вставати й підходити до кого завгодно, як на вечірці, ставити питання й відповідати на них, обговорювати останні події, граючи роль свого героя [3, с. 327];

- "дискусія-піраміда" – прийом, який є особливо ефективним для обговорення одного питання чи простої проблеми. Наприклад, 'What are the four most useful things to have with you if you are shipwrecked on a desert island?'. Учитель починає із постановки проблеми. Потім він просить учнів відповісти на питання індивідуально. Після цього діти поєднуються в пари й у парах обговорюють те саме питання. Учителю слід вимагати від учнів дійти згоди чи компромісу із запропонованого питання в парі, тому що це значно допоможе сконцентрувати їх увагу на темі обговорення. Після цього пари поєднуються в четвірки й знову обговорюють ту саму тему, але вже вчотирьох, четвірки – у вісімки. Так відбувається, доки весь клас не об'єднається в одну групу [3, с. 258].

Переваги "дискусії-піраміди" в тому, що учні фактично неодноразово проговорюють свої думки перед іншими й мають можливість спочатку виступити в присутності невеликої кількості людей, перш ніж виголосити свою точку зору перед всім класом. Таке багаторазове повторення перед аудиторією, що поступово збільшується, надає впевненості висловлювати власну думку навіть дуже сором'язливим людям. Окрім того, під час обговорення в малих групах в учнів, як правило, з'являються нові думки щодо заданої теми. У результаті, коли дискусія переходить на стадію залучення всього класу, розмова стає цікавішою й палкою.

Наведені вище вправи якнайкраще сприяють невимушеній розмові, яка заохочує до активізації набутих знань. Їх головною метою є створення умов, які б змусили учнів говорити якомога більше. Ще

однією з переваг згаданих вправ є те, що їх можна застосовувати як для роботи в парах, міні-групах (3-5 осіб), так і для великого колективного обговорення. Така варіативність у використанні наведених завдань дуже корисна тому, що іноді під час загальної дискусії не всі учні мають змогу висловитись через брак часу.

Отже, постійне використання на уроці описаних вище вправ дає можливість провести короткотривалі невимушені обговорення, які підготують учнів до активної участі в розгорнутій дискусії, розрахованій на весь урок.

Для досягнення довільності й упевненості учнів в усному мовленні під час уроку-дискусії вчителю потрібно:

- добрати тему уроку, яка була б актуальною й цікавою для учнів відповідного віку;

- організувати початок дискусії;

- підтримувати її перебіг [4, с. 174].

Згідно зі спостереженнями методистів, найчастіше дискусія виглядає таким чином: учитель починає урок із питання, на зразок 'Today we're going to speak about oil pollution. What do you think?'. У відповідь найчастіше діти опускають погляд, переглядаються й мовчать. Учитель, намагаючись підбадьорити їх і спонукати до розмови, говорить сам і відповідає на власне питання, не помічаючи цього. У результаті жоден за урок учень не сказав ні слова, а вчитель почувається виснаженим, але задоволеним власною промовою, не усвідомлюючи, що дискусії, як такої, не було, а в майстерності говоріння найкраще вправлявся сам учитель.

Чому так трапилось, не важко здогадатися. Можливо тема, запропонована вчителем, не була цікавою для учнів. Можливо вони не мали достатньо знань, досвіду, мотивації, бажання чи необхідності підтримати дискусію, й, що найгірше, діти могли просто запанікувати від думки про те, що вчитель хоче, щоб вони щось сказали, але в них немає достатньо часу обдумати свою відповідь. Як наслідок, учні не сказали нічого на запропоновану тему дискусії.

Для того, щоб дискусія дійсно відбулась, під час її планування потрібно врахувати всі згадані вище нюанси сприйняття учнів й запобігти помилок. Тему дискусії може вибрати сам учитель, вона має бути цікавою для дітей. Учитель підбирає питання, що будуть мотивом для початку розмови й нададуть учням необхідне підґрунтя для обговорення, наприклад, 'Smoking – Pros and Cons' або 'Modern Youth Trends'. Пізніше, коли діти при звичаються до проведення дискусій, їм можна запропонувати самим обрати тему наступної дискусії та підготувати цікаві матеріали для її початку. Більша частина уроку

відводиться на обговорення запропонованої теми, констатування фактів та порівняння точок зору. Під час дискусії не потрібно витрачати багато часу на пояснення граматичних явищ та нюансів використання слів або взагалі обходитись без цього. Крім того, необхідно підготувати декілька цікавих фактів чи питань, які підтримають перебіг дискусії, якщо вона почне згасати.

Основною роллю вчителя під час дискусії є керування розмовою. На початку дискусії не можна ставити дуже загальних питань, як у прикладі з 'oil pollution'. Загальні формулювання пригнічують активність учнів. Замість того слід почати, наприклад, із показу малюнку за темою дискусії, тексту, який всі учні читали раніше або читають на початку уроку й потім обговорюють, чи власних коротких спогадів за темою. Крім того, краще поділити загальну тему на вузьчі споріднені теми, підпорядковані головній, й обговорювати їх. Дискусія, організована таким чином, завжди має більший успіх, краще стимулює учнів до говоріння, цікавіша й реалістичніша для них.

Ще одним прийомом спонукання учнів до дискусії є використання "відкритих" питань. Спеціальні питання, які починаються з when, where, how, what, why, who вимагають набагато більше інформації для відповіді, ніж "закриті" загальні питання, на які можна відповісти "так" або "ні". Наприклад, замість того, щоб спитати 'Is noise pollution a bad thing?' (відповідь – 'yes' або 'no'), доцільніше поставити питання так: 'What do you think about noise pollution?'. Також доречно використовувати конкретні спеціальні питання, на які легко відповісти, наприклад: 'When they make that noise with a drill outside, how do you feel?' [4, с. 123].

У прикладі з обговоренням теми 'oil pollution' можна розділити учнів на дві підгрупи: менеджерів Reddo Tankers (компанія з транспортування нафти й нафтопродуктів) та Green Earth (група з охорони навколишнього середовища). Їхнє завдання – обговорити й дійти згоди про зменшення ризику забруднення в майбутньому. Для того, щоб дітям було цікавіше, слід надати їм деякі необхідні дані, наприклад, одну чи дві сторінки інформації про компанію, останні аварії, графіки, статті з місцевих газет, карти тощо.

Також дуже ефективним є застосування рольових карток з написаними на них коротким описом ролі й завданням, яке повинен виконати цей персонаж у запропонованій дискусії. Наприклад, у випадку з 'oil pollution' один із учнів отримує роль автолюбителя, який користується бензином компанії Reddo. Його завдання – підтримати ідеї "зелених", але йому також необхідно наголосити й про те, що автомобіль не може пересуватись без бензину. Виступ від імені

уявного героя завжди допомагає навіть сором'язливим учням подолати страх перед говорінням.

Участь учителя в дискусії повинна бути обмеженою й доцільною. Головною пасткою, в яку може потрапити вчитель під час керування дискусією, є наполегливі спроби заохотити учнів до обговорення. Це трапляється, коли вчитель, не отримавши відповіді, додає наступне питання або коментар й говорить замість дітей. Для того щоб уникнути подібної ситуації, потрібно чітко поставити одне питання й дочекатись відповіді на нього, навіть, якщо це займе певний час. Потрібно пам'ятати, що іноді дітям потрібен певний проміжок часу, щоб сформулювати власну думку. Не варто просити учнів написати власні промови, адже урок-дискусія спрямований на розвиток умінь говоріння, а не читання. Слід запропонувати дітям обдумати власні аргументи, знайти в словнику необхідні слова, зробити лише деякі нотатки.

Також потрібно пам'ятати про те, що відповідь однієї дитини спонукає інших до говоріння. При цьому слід уникати технік активного втручання в дискусію, наприклад, вимагати від учнів підняти руку, якщо вони хочуть щось сказати, тому що часто, захопившись обговоренням, діти забувають про цю умову, а нагадування про неї збиває їх із думки. Натомість вчитель повинен уважно слідкувати за перебігом розмови, помічати тих, хто бажає висловитись, і запрошувати їх до розмови жестом чи коментарем, на зразок: 'Dasha, what do you think?'

Учитель повинен слідкувати за тим, щоб усі учні могли взяти участь в обговоренні. Він має підтримувати зацікавленість дітей темою дискусії, періодично приєднуючись до неї, щоб розпалити учнівський інтерес. Дуже корисним прийомом заохочення учнів до дискусії є так звана роль "адвоката диявола". Тобто відстоювання вчителем думки протилежної, іноді свідомо суперечливої, думці учнів або істині. Така позиція вчителя розпалює в дітях властиве їм бажання переконати іншого у своїй правоті. До того ж, дуже часто, коли вчитель займає подібну позицію, певна частина учнів починає підтримувати його. Це провокує справжню дискусію між прибічниками різних точок зору [3, с. 189].

Завжди цікавими для учнів є дискусії, для яких можна створювати різноманітні плакати, що змальовують головну думку дитини чи групи дітей. Наприклад, темою обговорення є 'pop festivals'. Згідно з раніше підготовленим учителем планом він ділить учнів на групи й пропонує кожній групі організувати поп-фестиваль. Для цього дітям необхідно вирішити, кого вони запросять на нього, де фестиваль буде проходити,

які проблеми можуть виникнути під час його проведення, й як порозумітися з місцевим населенням для організації фестивалю. Нарешті учням необхідно створити рекламний плакат, який містить всю необхідну інформацію для тих, хто бажає взяти участь у заході. Після того як плакати готові, їх розвішують на стінах класу. Учні в ролі організаторів фестивалю й потенційних учасників ставлять питання та відповідають на них.

Якщо вчитель бачить, що обговорення згасає, можна підтримати його за допомогою розподілення класу на окремі групи й прохання учасників зробити короткі висновки та внести коментарі стосовно сказаного. Після то, як учні в групах виконують це завдання, вчитель просить представників різних груп поділитися з іншими своїми думками. Як правило, висловлення різноманітних думок стимулює жваве продовження дискусії. Роль вчителя під час використання цього прийому повинна бути майже непомітною. Не слід активно пропонувати дітям обговорити підсумки, яких дійшли учасники різних груп, на зразок 'Let's discuss this point'. Це може навпаки пригнітити учнів й ускладнити розмову. Краще непомітно спровокувати подальший розвиток дискусії одним чи двома питаннями, які обов'язково підтримають діти.

Часто, організовуючи урок-дискусію, вчителі не звертають уваги на простий, але дуже важливий момент – розташування учнів у класі під час перебігу розмови. Обравши тему й ретельно підготувавши матеріал, необхідний для початку обговорення та його підтримки, вчителі залишають учнів сидіти за партами як завжди, коли учні фактично не бачать один одного. Цей фактор дуже заважає жвавій розмові. Як правило, для вдалого перебігу дискусії вчителю слід дотримуватися декількох важливих правил розміщення дітей у класі під час дискусії:

- співрозмовники повинні мати можливість встановити зоровий контакт один з одним;
- члени підгрупи або класу повинні сидіти так, щоб добре чути один одного;
- учасники бесіди повинні знаходитись на достатній відстані від співрозмовників, не дуже близько й не занадто далеко [1, с. 139].

Таким чином, основною метою використання дискусії на уроці англійської мови є розвиток довільності й упевненості учнів у власному усному мовленні, що досягається за допомогою ретельної організації уроку з урахуванням можливих труднощів й використанням комплексу описаних нами вправ.

Подальшого дослідження потребують питання використання дискусії на уроках англійської в молодших класах середньої школи й особливості проведення дискусії під час вивчення англійської студентами мовних і немовних спеціальностей у вишах.

Література

1. Frank C. Challenge to Think / Frank C., Rinvoluceri M., Berger M. – UK: OUP, 1982. – 250 p.
2. Klippel F. Keep Talking / Klippel F. – UK: CUP, 1984. – 182 p.
3. Scrivener J. Learning Teaching. The Essential Guide to English Language Teaching / Jim Scrivener. – UK, Macmillan, 2005. – 431 [1] p. – (Macmillan Books for Teachers).
4. Ur P. Discussions that Work / Ur P. – UK: CUP, 1981. – 215 p.

The article considers the discussion as a form of the English lesson organization in the secondary and higher school, the necessity of this communicative method usage in the development of students' speaking skills.

Key words: discussion, methods of teaching English, communicative method, exercise, teaching speaking, group work at the lesson.